Ε Θ Ν Ι Κ Η Ε Π Ι Τ Ρ Ο Π Η Β Ι Ο Η Θ Ι Κ Η Σ

Σ Υ Σ Τ Α Σ Η

Διαχείριση και ταφή εμβρυικών ιστών και εμβρύων κάτω των 180 ημερών κύησης, άκρων-μελών του ανθρώπινου σώματος και πτωματικών παρασκευασμάτων

Η Εθνική Επιτροπή Βιοηθικής συζήτησε, στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της, το ζήτημα της διαχείρισης και της ταφής εμβρυικών ιστών και εμβρύων κάτω των 180 ημερών κύησης, άκρων-μελών του ανθρώπινου σώματος και πτωματικών παρασκευασμάτων, ύστερα από σχετικό έγγραφο της Γενικής Διεύθυνσης Δημόσιας Υγείας και Ποιότητας Ζωής του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Για την πληρέστερη πληροφόρησή της επί του θέματος. η Επιτροπή απέστειλε σχετικό ερωτηματολόγιο στις ομόλογές της Επιτροπές της Ε.Ε. και έλαβε απαντήσεις από εννέα εξ αυτών.

Ι. Τα δεδομένα

Η παρούσα σύσταση αναφέρεται σε εμβρυικούς ιστούς και έμβρυα κάτω των 180 ημερών κύησης ύστερα από παύση εγκυμοσύνης, η οποία οφείλεται σε αποβολή, παλίνδρομη κύηση, εκτοπική κύηση ή σε τεχνητή διακοπή κύησης.

Ο όρος «πτωματικά παρασκευάσματα» αναφέρεται σε όργανα του σώματος ή ιστούς που υπόκεινται σε επεξεργασία με ειδικές μεθόδους, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν σε εργαστήρια και σεμινάρια για λόγους εκπαίδευσης ή εκμάθησης τεχνικών που εφαρμόζονται στη ιατρική (χειρουργική, ανατομία, νευροφυσιολογία κτλ).

II. Το ηθικό ζήτημα

Ως προς τη διαχείριση των εμβρύων, το βασικό ερώτημα που τίθεται εν προκειμένω, από ηθική άποψη, είναι αν μια ανθρώπινη οντότητα. έστω ατελής, της οποίας ο σχηματισμός διακόπηκε πρόωρα (όσο ήταν ακόμη μη βιώσιμη), αξίζει μεταχείριση παρόμοια ενός νεκρού προσώπου. Ένα επόμενο ερώτημα είναι αν, τουλάχιστον, θα πρέπει εδώ να ληφθούν υπ' όψη οι αξίες και τα συναισθήματα εκείνων που συνέβαλαν στο να δημιουργηθεί αυτή η οντότητα, με το επιχείρημα ότι (κατά κάποιον τρόπο) «μετέχει» της προσωπικότητάς τους.

Τα ίδια ερωτήματα θα μπορούσαν να επαναληφθούν και για τα νεκρά μέρη που αποσπάσθηκαν από ζων πρόσωπο, υπό την έννοια ότι αυτά είχαν συνδεθεί άρρηκτα με την προσωπικότητά του, στο διάστημα που ήσαν «λειτουργικά».

III. Η νομοθεσία

Στο ισχύον δίκαιο δεν υπάρχουν ειδικές διατάξεις για τη ρύθμιση των θεμάτων αυτών.

Η σχετική με την μεταχείριση των νεκρών νομοθεσία (περί νεκροταφείων κ.λπ.) δεν περιλαμβάνει διακρίσεις των νεκρών σε θανόντα πρόσωπα ή έμβρυα, ούτε αναφέρεται σε νεκρά μέρη του σώματος.

Εξ άλλου, η νομοθεσία περί διαχείρισης ιατρικών αποβλήτων (ΥΑ 146163/8.5.2012) προβλέπει υποχρεωτική καταστροφή ιστών ή μερών του σώματος (εφόσον τα τελευταία τεμαχισθούν, ώστε να καταστούν μη αναγνωρίσιμα), δεν αναφέρεται ωστόσο σε οργανισμούς (έστω ατελείς) όπως το έμβρυο.

Οι γενικές διατάξεις του Συντάγματος και της νομοθεσίας οριοθετούν εδώ ένα πολύ αδρό πλαίσιο. Πρόκειται, πρώτα, για τη διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Συντ. περί της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, με βάση την οποία τίθεται το ερώτημα αν και το ανθρώπινο έμβρυο μπορεί να θεωρηθεί «φορέας» αυτής της προστασίας, ώστε να έχει μεταχείριση ανάλογη με εκείνην ενός προσώπου. Εξ άλλου, οι διατάξεις για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας (άρθρο 5 παρ. 1 Συντ., άρθρο 57 Α.Κ.) και τη θρησκευτική ελευθερία (άρθρο 13 Συντ.), όπως άλλωστε και η προαναφερθείσα

διάταξη του άρθρου 2 παρ. 1 Συντ., είναι σχετικές με το ενδιαφέρον τόσο των γεννητόρων, στην περίπτωση του εμβρύου, όσο και των προσώπων από τα οποία αποσπάσθηκαν νεκρά μέρη του σώματος, να υπάρξει ιδιαίτερη αντιμετώπιση αυτού του βιολογικού υλικού, σύμφωνη με τις αξίες και τα δικά τους συναισθήματα. Σημειώνεται, τέλος, ότι ούτε η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου αντιμετωπίζει ρητά το θέμα, από δε τη νομολογία του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, δεν συνάγονται κατευθύνσεις όσον αφορά την ενδεδειγμένη μεταχείριση «σχηματισμένου» ανθρώπινου οργανισμού, πριν από τη στιγμή της γέννησης.

IV. Προτάσεις

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα για τη διαχείριση και ταφή εμβρυικών ιστών και εμβρύων κάτω των 180 ημερών κύησης, η Επιτροπή κρίνει τα εξής:

1. Η μητέρα ή το ζευγάρι των γονέων έχουν λόγο στο ζήτημα της διαχείρισης του εμβρύου σύμφωνα με τις αξίες και πεποιθήσεις τους, λόγω του ιδιαίτερου δεσμού που –κατά κανόνα- τους συνδέει με αυτό. Η «αναγκαστική» καταστροφή, ως απλού ιατρικού αποβλήτου, θα παρέβλεπε τα ισχυρά συναισθήματα που δημιούργησε η προσδοκία ενός παιδιού και η απώλειά του.

2. Η μητέρα ή το ζευγάρι των γονέων πρέπει, συνεπώς, να ερωτώνται αν επιθυμούν να ενημερωθούν για τις δυνατότητες που υπάρχουν στη διαχείριση του εμβρύου (ή του εμβρυικού ιστού) και η επιθυμία αυτή να καταγράφεται στον ιατρικό φάκελο της μητέρας.

3. Οι επιλογές για τις οποίες θα πρέπει να ενημερώνεται η μητέρα ή το ζευγάρι των γονέων, εφόσον το επιθυμούν, είναι:

   α) η ταφή του εμβρύου (ή του εμβρυικού ιστού),

   β) η καύση του εμβρύου (ή του εμβρυικού ιστού),

   γ) η διαχείριση του εμβρύου (ή του εμβρυικού ιστού) ως ιατρικού αποβλήτου.

Στην περίπτωση που υπάρχει διαφωνία μεταξύ μητέρας και πατέρα ως προς τη διαχείριση του εμβρύου, η γνώμη της μητέρας θα πρέπει να υπερισχύει, λαμβάνοντας υπ' όψη ότι, έως τη στιγμή της γέννησης, το έμβρυο αποτελεί και οργανισμό βιολογικά συνδεδεμένο με τη γυναίκα.

Στην περίπτωση που τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα (μητέρα ή το ζευγάρι των γονέων) δεν επιθυμούν να ενημερωθούν, τότε η διαχείριση του εμβρύου (ή του εμβρυικού ιστού) ορθό είναι να επαφίεται στο νοσοκομείο.

4. Το έμβρυο (ή ο εμβρυικός ιστός) πρέπει να συντηρείται για διάστημα 4 εβδομάδων μετά την παύση της εγκυμοσύνης, ώστε η μητέρα ή το ζευγάρι των γονέων να έχουν χρόνο για να εκφράσουν τις επιθυμίες τους ως προς τη διαχείριση.

Όσον αφορά τη διαχείριση των άκρων-μελών του ανθρώπινου σώματος αλλά και των πτωματικών παρασκευασμάτων που προέρχονται από δωρεά για εκπαιδευτικούς σκοπούς, η Επιτροπή κρίνει τα εξής:

1. Τα άκρα-μέλη και το πτωματικό υλικό θα πρέπει να υπόκεινται σε επεξεργασία σύμφωνα με τις επιθυμίες που εξέφρασε ο δότης ή, αν αυτός έχει πεθάνει, σύμφωνα με τη μετά θάνατον επιθυμία των συγγενών του. Ο δότης ή οι συγγενείς, μετά θάνατον πρέπει να ερωτώνται εάν επιθυμούν να ενημερωθούν για τις δυνατότητες που υπάρχουν στη διαχείριση των άκρων-μελών και του πτωματικού υλικού και η επιθυμία αυτή να καταγράφεται. Η «αναγκαστική» καταστροφή ύστερα από τεμαχισμό, που προβλέπει η ισχύουσα υπουργική απόφαση, ορθό είναι να εφαρμόζεται μόνον εφόσον δεν υπάρχει αντίθετη επιθυμία.

2. Οι επιλογές για τις οποίες θα πρέπει να ενημερώνεται ο δότης ή οι συγγενείς του, εφόσον το επιθυμούν, είναι:

   α) η ταφή των άκρων-μελών και των πτωματικών παρασκευασμάτων,

   β) η διαχείριση των άκρων-μελών και των πτωματικών παρασκευασμάτων ως ιατρικών αποβλήτων, σύμφωνα με ό,τι ισχύει για τη διαχείριση ιατρικών αποβλήτων (ΥΑ 146163/8.5.2012).

3. Στην περίπτωση θανόντος δότη, εφ' όσον υπάρχει διαφωνία μεταξύ συγγενών η απόφαση θα πρέπει να λαμβάνεται με βάση τον βαθμό συγγενείας, κατ' αναλογία με ό,τι ισχύει στις μεταμοσχεύσεις ιστών και οργάνων από νεκρό δότη.

4. Στην περίπτωση που τα άκρα-μέλη και τα πτωματικά παρασκευάσματα προέρχονται από πρόσωπα άγνωστης ταυτότητας, τότε η διαχείρισή τους επαφίεται στον φορέα (νοσοκομείο ή το ερευνητικό ίδρυμα ή Πανεπιστήμιο) που πραγματοποιεί την εκπαίδευση.

5. Για τα παραπάνω θέματα, η Επιτροπή κρίνει σκόπιμο να θεσπισθεί ειδική νομοθετική πρόβλεψη, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Υγείας, ώστε να είναι σαφής η προστασία των δικαιωμάτων που προαναφέρθηκαν.

Αθήνα, 19 Δεκεμβρίου 2013